

O'ZBEKISTON TASHQI SAVDOSIDA LOGISTIKANING ROLI VA EKSPORT HAJMINI OSHIRISHDA TRANSPORT INFRATUZILMASINING AHAMIYATI

Alijonov Avazbek

Andijon davlat texnika instituti

"Iqtisodiyot" yo'nalishi 4-kurs talabasi

fredsmith08070@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada O'zbekistonning tashqi savdo faoliyatida logistika tizimining tutgan o'rni hamda eksport hajmini ko'paytirishda transport infratuzilmasining ahamiyati keng tahlil etilgan. Unda mamlakatda amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar doirasida logistika xizmatlarini takomillashtirish, transport yo'nalishlarini rivojlantirish va zamonaviy infratuzilmani barpo etish masalalari yoritib berilgan. Shuningdek, eksport salohiyatini oshirishda samarali logistika tizimining ta'siri, yuk tashish jarayonlarini optimallashtirish yo'llari hamda xalqaro transport koridorlaridan foydalanish imkoniyatlari ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: tashqi iqtisodiy savdo, logistika tizimi, transport tarmog'i infratuzilmasi, eksport faoliyati, yuklarni tashish jarayoni.

Kirish

O'zbekiston Respublikasida tashqi savdo siyosati milliy iqtisodiyot taraqqiyotini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. So'nggi yillarda mamlakatda eksport ko'rsatkichlarini oshirish, yangi xalqaro bozorlarga kirib borish imkoniyatlarini kengaytirish hamda logistika tizimini yanada rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Ushbu yo'nalishlar davlat iqtisodiy siyosatining ustuvor vazifalari sifatida belgilangan.

Tashqi savdo faoliyatining samaradorligi esa bevosita transport infratuzilmasining rivojlanganlik darajasiga bog'liq. Xususan, temir yo'l tarmoqlari, avtomobil yo'llari, havo transporti va logistika markazlarining zamonaviy holati yuklarni yetkazib berish tezligi, ishonchliligi hamda xarajatlariga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Shu bois, logistika tizimini takomillashtirish va transport infratuzilmasini modernizatsiya qilish masalalari O'zbekistonning jahon bozoridagi raqobatbardoshligini oshirishda muhim omillardan biri sifatida qaralmoqda.

Zamonaviy iqtisodiyot sharoitida logistika tizimi tashqi savdo jarayonlarining ajralmas tarkibiy qismi sifatida namoyon bo'ladi. U tovar va xizmatlarning ishlab chiqarish manbasidan oxirgi iste'molchigacha bo'lgan harakatini rejalashtirish, boshqarish va nazorat qilishni o'z ichiga oluvchi kompleks tizimdir. Logistika nafaqat

yuk tashishni, balki mahsulotlarni saqlash, qayta ishlash, zaxiralarni boshqarish, qadoqlash va yetkazib berish jarayonlarini ham qamrab oladi.

Tashqi savdoda logistikaning iqtisodiy ahamiyati, avvalo, resurslardan samarali foydalanish va operatsion xarajatlarni kamaytirishda namoyon bo'ladi. To'g'ri tashkil etilgan logistika tizimi yuklarni o'z vaqtida yetkazib berishni ta'minlaydi, transport xarajatlarini optimallashtiradi hamda ortiqcha zaxiralarni kamaytiradi. Bu esa eksport-import operatsiyalarining samaradorligini oshirib, korxonalar uchun qo'shimcha iqtisodiy foyda keltiradi. Bundan tashqari, logistika tizimining rivojlanganligi mamlakatning xalqaro savdo aloqalaridagi ishtirokini kengaytiradi. Tezkor va ishonchli yetkazib berish tizimi xorijiy hamkorlar ishonchini mustahkamlaydi hamda milliy mahsulotlarning jahon bozoridagi raqobatbardoshligini oshiradi. Ayniqsa, eksport qilinadigan mahsulotlarning sifatini saqlab qolish va ularni belgilangan muddatlarda yetkazib berish logistika tizimining muhim vazifalaridan biridir.

Logistika xizmatlarining takomillashuvi iqtisodiyotning boshqa sohalariga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Xususan, transport, omborxonalar xo'jaligi, axborot texnologiyalari va xizmat ko'rsatish sohalarining rivojlanishiga turtki beradi. Bu esa yangi ish o'rinlarini yaratish, aholi bandligini oshirish va umumiy iqtisodiy faollikni kuchaytirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, raqamli texnologiyalarning logistika jarayonlariga joriy etilishi ushbu sohaning samaradorligini yanada oshirmoqda. Elektron logistika platformalari, real vaqt rejimida kuzatuv tizimlari (tracking), avtomatlashtirilgan boshqaruv va tahlil tizimlari yuk tashish jarayonlarini shaffof, tezkor va aniq boshqarish imkonini beradi. Natijada inson omilidan kelib chiqadigan xatoliklar kamayadi va xizmat sifati yaxshilanadi [1].

Transport infratuzilmasi har qanday mamlakat tashqi savdo tizimining asosiy tayanch omillaridan biri bo'lib, eksport faoliyatining samaradorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Rivojlangan transport tizimi mahsulotlarni ishlab chiqarish hududidan tashqi bozorlarga tez, ishonchli va kam xarajat bilan yetkazib berish imkonini yaratadi. Shu bois transport infratuzilmasining holati eksport hajmi va uning barqaror o'sishini belgilovchi muhim iqtisodiy omil sifatida qaraladi. Avvalo, temir yo'l va avtomobil yo'llari tarmoqlarining rivojlanganligi yuk tashish jarayonining tezligi va uzluksizligini ta'minlaydi. Temir yo'l transporti yirik hajmdagi yuklarni uzoq masofalarga arzon narxda tashish imkonini bersa, avtomobil transporti esa mahsulotlarni "eshikdan eshikkacha" yetkazib berishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, aviatsiya transporti yuqori qiymatli va tez buziluvchi mahsulotlarni qisqa muddatda yetkazib berishda katta rol o'ynaydi. Ushbu transport turlarining uyg'un ishlashi eksport jarayonlarini yanada samarali tashkil etishga xizmat qiladi.

O'zbekistonning geografik jihatdan Markaziy Osiyoning markazida joylashgani uning tranzit salohiyatini sezilarli darajada oshiradi. Mamlakat hududi orqali o'tuvchi xalqaro transport yo'laklari Sharq va G'arb, Shimol va Janubni bog'lovchi muhim

ko'prik vazifasini bajaradi. Shu sababli xalqaro transport koridorlaridan oqilona foydalanish, ularni rivojlantirish va yangi yo'nalishlarni ochish orqali eksport geografiyasini kengaytirish imkoniyati yaratiladi. Bundan tashqari, transport-logistika infratuzilmasini modernizatsiya qilish doirasida zamonaviy logistika markazlari, multimodal transport uzellari va erkin iqtisodiy zonalarining tashkil etilishi muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu obyektlar yuklarni saqlash, qayta ishlash, saralash va qayta taqsimlash jarayonlarini tezlashtiradi, natijada eksport operatsiyalarining umumiy samaradorligi oshadi.

Raqamli texnologiyalarni transport tizimiga joriy etish ham muhim yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Elektron hujjat aylanishi, yuklarni real vaqt rejimida kuzatish (tracking), logistika jarayonlarini avtomatlashtirish kabi innovatsion yechimlar transport infratuzilmasining samaradorligini yanada oshiradi. Bu esa yuk yetkazib berishdagi kechikishlarni kamaytiradi va xarajatlarni optimallashtiradi [2].

Zamonaviy iqtisodiy sharoitda logistika va transport tizimlarini izchil rivojlantirish mamlakatning barqaror iqtisodiy o'sishini ta'minlovchi muhim omillardan biri hisoblanadi. Shu bois, ushbu sohani takomillashtirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida qaralib, kompleks va tizimli yondashuv asosida amalga oshirilmoqda. Avvalo, transport infratuzilmasini modernizatsiya qilish va kengaytirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Xususan, avtomobil yo'llarini rekonstruksiya qilish, yuqori sifatli magistral yo'llarni barpo etish hamda mavjud yo'l tarmoqlarini xalqaro standartlarga moslashtirish orqali yuk tashish jarayonlarining uzluksizligi va tezkorligi ta'minlanmoqda. Bu esa ichki va tashqi savdo aloqalarining rivojlanishiga bevosita ijobiy ta'sir ko'rsatadi [3]. Shu bilan birga, temir yo'l transportini rivojlantirish strategik ahamiyatga ega yo'nalish sifatida e'tirof etiladi. Yangi temir yo'l liniyalarini qurish, mavjud tarmoqlarni modernizatsiya qilish va yuk tashish quvvatlarini oshirish orqali transport tizimining samaradorligi sezilarli darajada ortmoqda. Temir yo'l transportining iqtisodiy tejamkorligi va ekologik afzalliklari uning ulushini oshirishni yanada dolzarb etadi.

Logistika infratuzilmasini rivojlantirish doirasida zamonaviy logistika markazlari, multimodal transport tugunlari va erkin iqtisodiy zonalarini tashkil etish alohida ahamiyat kasb etadi. Bunday obyektlar yuklarni qabul qilish, saqlash, qayta ishlash, saralash va taqsimlash jarayonlarini yagona tizimda birlashtirib, xizmatlar sifatini oshirishga xizmat qiladi. Natijada, yuk yetkazib berish jarayonlari tezlashadi va logistika xarajatlari kamayadi.

Mamlakatning qulay geografik joylashuvidan samarali foydalanish orqali tranzit salohiyatini rivojlantirish ham ustuvor yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Xalqaro transport yo'laklariga integratsiyalashuv, yangi logistika yo'nalishlarini ochish va mavjud koridorlarni rivojlantirish orqali O'zbekiston mintaqaviy transport markaziga aylanish imkoniyatiga ega. Bundan tashqari, raqamli texnologiyalarni logistika va

transport tizimlariga joriy etish ushbu sohani rivojlantirishning muhim omillaridan biri bo'lib xizmat qilmoqda. Elektron logistika platformalari, yuklarni real vaqt rejimida kuzatish tizimlari, avtomatlashtirilgan boshqaruv va tahlil vositalari transport jarayonlarini yanada samarali tashkil etishga imkon yaratadi. Bu esa vaqt tejalishiga, xarajatlarning qisqarishiga va xizmatlarning shaffofligini ta'minlashga olib keladi.

Logistika sohasida malakali kadrlar tayyorlash va ularning kasbiy salohiyatini oshirish ham alohida e'tiborni talab qiladi. Zamonaviy bilim va ko'nikmalarga ega mutaxassislar logistika tizimining samarali faoliyat yuritishini ta'minlaydi va innovatsion yondashuvlarni amaliyotga joriy etishda muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, transport va logistika sohasida davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarini keng joriy etish orqali yirik infratuzilma loyihalarini moliyalashtirish imkoniyatlari kengaymoqda. Bu esa sohaga investitsiyalarni jalb qilish va uning barqaror rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiladi [4].

O'zbekiston Respublikasi Markaziy Osiyoning markaziy qismida joylashgan bo'lib, bu geografik holat uni xalqaro transport va tranzit tizimida muhim strategik davlatlardan biriga aylantiradi. Mamlakat hududi tarixan "Buyuk ipak yo'li"ning asosiy yo'nalishlaridan biri bo'lgan bo'lib, bugungi kunda ham ushbu strategik ustunlik zamonaviy transport koridorlari orqali qayta tiklanmoqda va rivojlanmoqda. Shu sababli O'zbekistonning xalqaro transport tizimidagi o'rni nafaqat mintaqaviy, balki global iqtisodiy jarayonlarda ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Hozirgi kunda O'zbekiston bir nechta yirik xalqaro transport yo'laklari kesishgan hududda joylashgan. Xususan, "Sharq-G'arb" yo'nalishi Xitoy va Janubi-Sharqiy Osiyo davlatlarini Yevropa bozorlari bilan bog'laydigan asosiy tranzit yo'lagi hisoblanadi. Ushbu yo'nalish orqali yuk tashish jarayonlarining rivojlanishi O'zbekistonni Osiyo va Yevropa o'rtasidagi muhim logistika ko'prigiga aylantirish imkonini bermoqda. Bu esa mamlakat orqali o'tuvchi tranzit yuklar hajmini oshirishga va transport xizmatlaridan olinadigan daromadlarni ko'paytirishga xizmat qiladi. Shuningdek, "Shimol-Janub" xalqaro transport yo'lagi ham O'zbekiston uchun katta strategik ahamiyatga ega. Ushbu koridor Rossiya, Markaziy Osiyo davlatlari, Eron, Hindiston va Fors ko'rfazi mamlakatlarini bog'lovchi muhim yo'nalish bo'lib, u orqali savdo aloqalarini kengaytirish va yangi bozorlarni o'zlashtirish imkoniyati yaratiladi. O'zbekistonning ushbu yo'lakdagi ishtiroki uning janubiy va shimoliy bozorlarga chiqish imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytiradi. Bundan tashqari, O'zbekiston hududida bir nechta mintaqaviy transport yo'laklari ham shakllantirilgan bo'lib, ular qo'shni davlatlar — Qozog'iston, Qirg'iziston, Tojikiston, Afg'oniston va Turkmaniston bilan iqtisodiy integratsiyani mustahkamlashga xizmat qiladi. Bu yo'nalishlar nafaqat tashqi savdo, balki ichki iqtisodiy rivojlanish uchun ham muhim ahamiyatga ega [5].

O'zbekistonning tranzit salohiyati uning temir yo'l va avtomobil yo'llari tarmog'i orqali yanada mustahkamlanmoqda. So'nggi yillarda yangi temir yo'l liniyalari qurilishi, mavjud yo'llarni modernizatsiya qilish va chegara o'tish punktlarining optimallashtirilishi natijasida yuk tashish jarayonlari sezilarli darajada tezlashdi. Bu esa mamlakatning xalqaro logistika tizimidagi ishonchliligini oshirmoqda. Shu bilan birga, xalqaro transport koridorlaridan samarali foydalanish uchun multimodal transport tizimlarini rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. Temir yo'l, avtomobil va havo transportining uyg'unlashuvi yuklarni tez, arzon va xavfsiz yetkazib berish imkonini beradi. Bu esa O'zbekistonning tranzit davlat sifatidagi jozibadorligini yanada oshiradi.

O'zbekistonning mintaqaviy logistika markaziga aylanish imkoniyati ham yuqori baholanmoqda. Mamlakatda logistika markazlari, erkin iqtisodiy zonalar va zamonaviy omborxonalar majmualarining tashkil etilishi xalqaro yuk oqimlarini boshqarish va qayta taqsimlash imkonini beradi. Bu esa nafaqat tranzit xizmatlarini rivojlantiradi, balki qo'shimcha qiymat yaratish zanjirini ham shakllantiradi.

So'nggi yillarda global iqtisodiyotda raqamli transformatsiya jarayonlari jadal sur'atlarda rivojlanib, logistika va transport sohasi ham ushbu o'zgarishlardan chetda qolmayapti. Logistika jarayonlariga zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish tashqi savdo samaradorligini oshirish, xarajatlarni kamaytirish va xizmatlar sifatini yaxshilashda muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda.

Raqamli logistika tizimlari yuklarni rejalashtirish, boshqarish, kuzatish va yetkazib berish jarayonlarini avtomatlashtirish imkonini beradi. Bu esa inson omiliga bog'liq xatoliklarni kamaytiradi hamda operatsion jarayonlarning shaffofligini ta'minlaydi. Ayniqsa, elektron logistika platformalari orqali yuk tashish buyurtmalarini onlayn rasmiylashtirish, marshrutlarni optimallashtirish va real vaqt rejimida monitoring qilish imkoniyati yaratilgan [6].

GPS monitoring tizimlari logistika sohasida eng muhim texnologik vositalardan biri hisoblanadi. Ushbu tizimlar orqali transport vositalarining joylashuvi, harakat yo'nalishi, tezligi va yetib borish vaqti aniq nazorat qilinadi. Natijada yuk tashish jarayonlari ustidan to'liq nazorat o'rnatilib, kechikishlar va yo'qotishlarning oldi olinadi. Bundan tashqari, avtomatlashtirilgan yuk kuzatuv tizimlari (tracking systems) mijozlarga o'z yukining qayerda ekanligi haqida real vaqt ma'lumot olish imkonini beradi. Bu esa mijozlar ishonchini oshiradi va logistika xizmatlarining sifatini yangi bosqichga olib chiqadi. Shu bilan birga, sun'iy intellekt va big data texnologiyalaridan foydalanish orqali yuk oqimlarini prognoz qilish, talab va taklifni tahlil qilish hamda optimal marshrutlarni tanlash imkoniyati paydo bo'lmoqda.

Raqamli platformalar tashqi savdo jarayonlarida ham muhim rol o'ynaydi. Elektron hujjat aylanishi tizimlari bojxona jarayonlarini soddalashtiradi, eksport-import operatsiyalarini tezlashtiradi va ortiqcha byurokratik to'siqlarni kamaytiradi.

Bu esa xalqaro savdo jarayonlarining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Shuningdek, “aqli logistika” (smart logistics) konsepsiyasi asosida avtomatlashtirilgan omborlar, robotlashtirilgan yuklash-tushirish tizimlari va raqamli boshqaruv markazlari keng joriy etilmoqda. Bunday texnologiyalar logistika zanjirining har bir bosqichini optimallashtirish imkonini beradi [7].

Raqamli texnologiyalarni joriy etish logistika sohasida xarajatlarni sezilarli darajada kamaytiradi. Yoqilg‘i sarfini optimallashtirish, bo‘sh yurishlarni qisqartirish va marshrutlarni samarali rejalashtirish orqali iqtisodiy samaradorlik oshadi. Bundan tashqari, ekologik jihatdan ham ijobiy natija berib, uglerod chiqindilarini kamaytirishga xizmat qiladi.

Transport va logistika sohasi har qanday mamlakat iqtisodiyotining muhim tayanch tarmoqlaridan biri bo‘lib, uning rivojlanishi bevosita investitsiya oqimlari va davlat tomonidan olib borilayotgan strategik siyosatga bog‘liq hisoblanadi. O‘zbekistonda so‘nggi yillarda ushbu sohani modernizatsiya qilish va xalqaro standartlarga moslashtirish maqsadida keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda.

Davlat siyosatining asosiy yo‘nalishlaridan biri transport-logistika infratuzilmasiga xorijiy investitsiyalarni jalb etish hisoblanadi. Chunki yirik infratuzilma loyihalari, jumladan, temir yo‘l qurilishi, avtomobil yo‘llarini modernizatsiya qilish, logistika markazlarini tashkil etish katta moliyaviy resurslarni talab qiladi. Shu sababli xalqaro moliya institutlari, xususiy investorlar va strategik hamkorlar bilan hamkorlik kengaytirilmoqda. Ushbu jarayonda davlat-xususiy sheriklik (Public-Private Partnership – PPP) mexanizmi muhim rol o‘ynaydi. PPP modeli orqali davlat va xususiy sektor o‘zaro hamkorlikda yirik transport va logistika loyihalarini amalga oshiradi. Bu tizim bir tomondan davlat yukini kamaytirsam, ikkinchi tomondan xususiy sektor uchun barqaror daromad manbaini yaratadi. Natijada infratuzilma tezroq rivojlanadi va xizmat sifati oshadi [8]. Shuningdek, O‘zbekistonda transport va logistika sohasini rivojlantirishga qaratilgan bir qator davlat dasturlari qabul qilingan. Ushbu dasturlar doirasida yo‘l infratuzilmasini yaxshilash, temir yo‘l tarmoqlarini kengaytirish, logistika markazlarini qurish hamda xalqaro transport koridorlariga integratsiyalashuvni kuchaytirish ko‘zda tutilgan. Bu esa mamlakatning tranzit salohiyatini oshirishga xizmat qiladi.

Investitsiyalarni jalb etishda yaratilayotgan soliq va bojxona imtiyozlari ham muhim ahamiyatga ega. Logistika markazlari va erkin iqtisodiy zonalarda faoliyat yuritayotgan korxonalariga berilayotgan imtiyozlar tadbirkorlik faolligini oshiradi hamda sohada raqobatni kuchaytiradi. Bu esa xizmatlar sifatining yaxshilanishiga olib keladi. Bundan tashqari, xalqaro moliya institutlari Jahon banki, Osiyo taraqqiyot banki va Islom taraqqiyot banki kabi tashkilotlar bilan hamkorlik orqali yirik infratuzilma loyihalari moliyalashtirilmoqda. Ushbu mablag‘lar asosan transport

yo'llarini modernizatsiya qilish, logistika markazlarini qurish va raqamli boshqaruv tizimlarini joriy etishga yo'naltirilmoqda.

Davlat siyosatida logistika sohasini rivojlantirishda barqarorlik va uzoq muddatli strategik yondashuv muhim o'rin tutadi. Chunki transport infratuzilmasi faqat iqtisodiy emas, balki mintaqaviy integratsiya va xalqaro savdo aloqalarini mustahkamlashda ham asosiy rol o'ynaydi.

Zamonaviy global iqtisodiyot sharoitida logistika tizimi eksport mahsulotlarining xalqaro bozordagi raqobatbardoshligini belgilovchi eng muhim omillardan biri hisoblanadi. Mahsulotning sifati va narxi qanchalik muhim bo'lmasin, uni iste'molchiga yetkazib berish jarayoni samarali tashkil etilmasa, eksport muvaffaqiyatli bo'lishi qiyin. Shu sababli logistika tizimi ishlab chiqarish va iste'mol o'rtasidagi muhim bog'lovchi bo'g'in sifatida namoyon bo'ladi.

Birinchi navbatda, logistika tizimi mahsulotning yakuniy narxiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Transport xarajatlari, saqlash, yuklash-tushirish va bojxona jarayonlari qanchalik samarali tashkil etilsa, mahsulotning umumiy tannarxi shunchalik kamayadi. Bu esa eksport qilinayotgan mahsulotlarning xalqaro bozorda arzonroq va raqobatbardosh bo'lishiga olib keladi. Aksincha, noto'g'ri tashkil etilgan logistika jarayonlari mahsulot narxini oshirib, uning raqobat imkoniyatlarini pasaytiradi [9].

Ikkinchidan, yetkazib berish tezligi eksport samaradorligida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Global bozorda tezkor yetkazib berish mijozlar ishonchini oshiradi va hamkorlikni mustahkamlaydi. Rivojlangan logistika tizimi orqali mahsulotlar belgilangan muddatda va uzluksiz yetkazib berilishi ta'minlanadi. Bu esa ayniqsa tez buziluvchi yoki mavsumiy mahsulotlar eksportida juda muhim ahamiyatga ega.

Uchinchidan, logistika jarayonlari mahsulot sifatini saqlab qolishda muhim o'rin tutadi. To'g'ri tashkil etilgan saqlash sharoitlari, sovetish tizimlari va ehtiyotkor transport vositalari mahsulotning iste'molchiga yetib borguncha sifatini buzilmasdan saqlanishini ta'minlaydi. Bu esa eksport mahsulotlarining ishonchligini oshiradi va brend imijini mustahkamlaydi. Bundan tashqari, samarali logistika tizimi mahsulotlarning yangi bozorlarga chiqish imkoniyatlarini kengaytiradi. Xalqaro transport koridorlaridan foydalanish, multimodal tashish tizimlari va logistika markazlari orqali mahsulotlarni turli geografik hududlarga yetkazish osonlashadi. Bu esa eksport geografiyasini kengaytirib, yangi xaridorlarni jalb qilish imkonini beradi. Shuningdek, zamonaviy logistika tizimlari raqamli texnologiyalar bilan integratsiyalashgan holda ishlashi eksport jarayonlarini yanada samarali qiladi. Yuklarni real vaqt rejimida kuzatish, avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari va elektron hujjat aylanishi jarayonlarni tezlashtiradi hamda ortiqcha xarajatlarni kamaytiradi.

Logistika tizimining rivojlanishi nafaqat iqtisodiy, balki strategik ahamiyatga ham ega. U eksport qiluvchi korxonalar uchun barqarorlik yaratadi, xalqaro

hamkorlikni mustahkamlaydi va milliy iqtisodiyotning tashqi bozorlardagi mavqeini oshiradi.

O'zbekiston logistika tizimi so'nggi yillarda jadal rivojlanayotgan bo'lsa-da, ushbu sohada hali ham bir qator tizimli muammolar mavjud bo'lib, ular tashqi savdo samaradorligiga va eksport salohiyatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Mazkur muammolarni chuqur tahlil qilish va ularni bartaraf etish yo'llarini ishlab chiqish logistika tizimini yanada takomillashtirishda muhim ahamiyatga ega.

Eng asosiy muammolardan biri - transport va logistika infratuzilmasining yetarli darajada rivojlanmaganligidir. Ayrim hududlarda yo'l tarmoqlarining eskirganligi, temir yo'l liniyalarining yetarli darajada modernizatsiya qilinmagani hamda logistika markazlarining kamligi yuk tashish jarayonlarida kechikishlar va qo'shimcha xarajatlarning yuzaga kelishiga sabab bo'lmoqda. Bu holat eksport va import operatsiyalarining samaradorligini pasaytiradi.

Ikkinchi muammo - logistika xarajatlarining nisbatan yuqoriligi hisoblanadi. Yuk tashish, saqlash, bojxona rasmiylashtiruvi va boshqa xizmatlar bo'yicha xarajatlarning yuqoriligi mahsulotning yakuniy narxiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Natijada milliy mahsulotlar xalqaro bozorda narx jihatidan raqobatda qiyinchilikka uchrashi mumkin.

Uchinchi muammo sifatida logistika sohasida malakali kadrlar yetishmasligini ko'rsatish mumkin. Zamonaviy logistika tizimlari raqamli texnologiyalar, xalqaro standartlar va boshqaruv tizimlarini biladigan mutaxassislarini talab qiladi. Biroq ushbu yo'nalishda yetarli darajada tayyorlangan kadrlar soni hali ham cheklangan [10]. Shuningdek, raqamlashtirish darajasining to'liq emasligi ham muhim muammolardan biri hisoblanadi. Ba'zi logistika jarayonlari hanuzgacha an'anaviy usullarda olib borilmoqda, bu esa tezkorlik va shaffoflikni kamaytiradi hamda inson omiliga bog'liqlikni oshiradi.

Mazkur muammolarni bartaraf etish uchun bir qator chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur. Avvalo, transport infratuzilmasini modernizatsiya qilish, yangi avtomobil va temir yo'l yo'nalishlarini qurish hamda mavjud yo'llarni xalqaro standartlarga moslashtirish muhimdir. Shu bilan birga, zamonaviy logistika markazlari va multimodal transport tugunlarini ko'paytirish zarur.

Ikkinchidan, logistika xarajatlarini kamaytirish maqsadida raqobat muhitini rivojlantirish, davlat-xususiy sheriklik (PPP) mexanizmlarini keng joriy etish hamda raqamli platformalar orqali jarayonlarni optimallashtirish lozim. Bu orqali ortiqcha xarajatlar qisqaradi va xizmat sifati oshadi.

Uchinchi yo'nalish — kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirishdir. Oliy ta'lim muassasalarida logistika va transport yo'nalishlarini rivojlantirish, xalqaro tajribalarni o'quv jarayoniga joriy etish hamda amaliyot dasturlarini kengaytirish orqali malakali mutaxassislar tayyorlash mumkin. Shuningdek, logistika jarayonlarini to'liq

raqamlashtirish muhim ahamiyatga ega. Elektron logistika platformalari, avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari, sun'iy intellekt va GPS monitoring texnologiyalarini keng joriy etish orqali tizim samaradorligini oshirish mumkin.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, O'zbekiston tashqi savdo tizimida logistika va transport infratuzilmasi mamlakat iqtisodiy taraqqiyotini ta'minlovchi eng muhim omillardan biri sifatida namoyon bo'ladi. Ular eksport-import operatsiyalarining samaradorligini belgilab beruvchi asosiy mexanizm bo'lib, tovarlarni ishlab chiqaruvchidan xalqaro bozorlarga yetkazib berish jarayonini tezkor, ishonchli va iqtisodiy jihatdan maqbul tarzda tashkil etishga xizmat qiladi.

Samarali tashkil etilgan logistika tizimi nafaqat yuk tashish jarayonlarini optimallashtiradi, balki omborxonalar boshqaruvi, zaxiralarni taqsimlash va yetkazib berish zanjirini muvofiqlashtirish orqali umumiy xarajatlarni sezilarli darajada kamaytiradi. Bu esa o'z navbatida milliy mahsulotlarning tashqi bozorlardagi raqobatbardoshligini oshirishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Raqamli logistika yechimlarining joriy etilishi esa jarayonlarning shaffofligini ta'minlab, inson omili bilan bog'liq xatoliklarni kamaytiradi.

Transport infratuzilmasining rivojlanganligi eksport hajmining o'sishida hal qiluvchi ahamiyatga ega. Temir yo'l tarmoqlarining kengaytirilishi, avtomobil yo'llarining modernizatsiya qilinishi hamda aviatsiya transporti imkoniyatlarining oshirilishi yuk tashish tezligi va qulayligini yaxshilaydi. Shu bilan birga, xalqaro transport koridorlaridan samarali foydalanish O'zbekistonning mintaqaviy va global savdo tizimlariga integratsiyalashuvini kuchaytiradi.

Mamlakatning strategik geografik joylashuvi uning tranzit salohiyatini yanada oshirish uchun keng imkoniyatlar yaratadi. Shu sababli logistika markazlarini rivojlantirish, multimodal transport tizimlarini joriy etish va erkin iqtisodiy zonalarni kengaytirish tashqi savdo hajmini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Umuman olganda, logistika va transport tizimlarini kompleks rivojlantirish O'zbekiston iqtisodiyotining barqarorligini mustahkamlash, eksport salohiyatini kengaytirish hamda xalqaro iqtisodiy integratsiya jarayonlarini jadallashtirishda strategik ahamiyatga ega hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining transport, logistika va tashqi savdoni rivojlantirishga doir farmon va qarorlari (2017–2025 yillar).
2. World Bank. *Connecting to Compete 2023: Trade Logistics in the Global Economy*. Washington, D.C., 2023.
3. Asian Development Bank (ADB). *Improving Transport Connectivity in Central and West Asia*. Manila, 2022.

4. OECD. *Transport Infrastructure Investment and Economic Growth*. OECD Publishing, 2021.
5. UN ESCAP (United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific). *Regional Connectivity and Transport Development Report*, 2022.
6. WTO (World Trade Organization). *World Trade Statistical Review 2023*. Geneva, 2023.
7. International Transport Forum (ITF). *Transport Outlook 2024*. Paris, 2024.
8. www.data.gov.uz – O‘zbekiston ochiq ma’lumotlar portali
9. www.wto.org – World Trade Organization rasmiy sayti
10. www.adb.org – Asian Development Bank rasmiy axborot resursi